

Geldi geçti ömrüm benim

Yunus Emre; ömrümüzün, “yel esip geçmiş” gibi ya da “göz yumup açmış” gibi geçtiğini, bedende konuk olan canımızın birgün göğüs kafesinden kuş gibi uçup gideceğini söyler. Genç yaşta ölenleri, hasat dönemine ulaşmadan yani muradına eremeden, yeşil haldeyken biçilen ekine benzetir:

Geldi geçti ömrüm benim şol yel esüp geçmiş gibi Hele bana şöyle geldi şol göz yumup açmış gibi >	İşbu söze Hak tanukdur bu can gevdeye konukdur Bir gün ola çıka gide kafesden kuş uçmuş gibi
Miskîn âdem oğlanını benzetmişler ekinciye Kimi biter kimi yiter yire tohum saçmış gibi	Bu dünyada bir nesneye yanar içüm köynür özüm Yiğid iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi
Yûnus Emre bu dünyada İki kişi kalur dirler Meğer Hızır İlyâs ola âb-ı hayât içmiş gibi	

Sezai Karakoç’un ifadesiyle, “Bir gencin ölümü ancak bu kadar sade, içli ve yeni olarak anlatılabilir. **Genç kişi, bir “gök ekin”dir. Ölüm, onu biçer.** Biraz önce, göğe doğru dimdik duran başak, şimdi yere düşmüş, ayaklar altında eziliyor. İşte, **ölüm böylesine evrensel bir oraktır.** “Teneşire düştü gönül” deyişinde; ölümün bir vasıtası olan teneşir, hayatın merkezi olan gönülü içine alıyor. Böylece **ölüm, gönülü bile teneşire düşüren acımasız bir kudrettir.** Tabut bir ağaç attır, insanı ona bindirir ve götürürler ve bunu kimse önleyemez. Genç bile olsa, dinlemezler, gök ekin gibi biçerler. Gönül bile ölümün bu amansız baskımından kurtulamaz ve teneşire düşer. **Hayatın en arı hali gül ve çiçek bile, bu konunun elinden kendini kurtaramaz ve:**

**Rengi döner gündün güne,
Toprağa dökülür yine.”**

Cahit Sıtkı TARANCI, meşhur “Otuz Beş Yaş Şiiri”nde, zamanla insanın nasıl değiştiğine hayıflanırken, **yaşlandıkça her gelen günün bir dert olduğunu**, nihayet musalla taşında bir namazlık saltanatla hayatımızın sona ereceğini ifade etmektedir:

Yaş otuz beş! yolun yarısı eder. Dante gibi ortasındayız ömrün. Delikanlı çağımızdaki cevher, Yalvarmak, yakarmak nafîle bugün, Gözünün yaşına bakmadan gider. >	Şakaklarıma kar mı yağdı ne var? Benim mi Allahım bu çizgili yüz? Ya gözler altındaki mor halkalar? Neden böyle düşman görünürsünüz, Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?
Zamanla nasıl değişiyor insan! Hangi resmime baksam ben değilim. Nerde o günler, o şevk, o heyecan? Bu güler yüzlü adam ben değilim; Yalandır kaygısız olduğum yalan.	Hayal meyal şeylerden ilk aşkımız; Hatırası bile yabancı gelir. Hayata beraber başladığımız, Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir; Gittikçe artıyor yalnızlığımız.
Gökyüzünün başka rengi de varmış! Geç farkettim taşın sert olduğunu. Su insanı boğar, ateş yakarmış! Her doğan günün bir dert olduğunu, İnsan bu yaşa gelince anlarmış.	Ayva sarı nar kırmızı sonbahar! Her yıl biraz daha benimsediğim. Ne dönüp duruyor havada kuşlar? Nerden çıktı bu cenaze? ölen kim? Bu kaçınıcı bahçe gördüm tarumar?
Neylersin ölüm herkesin başında. Uyudun uyanamadın olacak. Kimbilir nerde, nasıl, kaç yaşında?	

Bir namazlık saltanatın olacak, Taht misali o musalla taşında.	
---	--

Ziya Osman Saba; gecenin arkasından sabahın, kışın sonunda baharın geldiğini, aynı hikmet gereği ölümden sonra da daha üstün, daha güzel ve daha mutlu bir hayat hususunda ümitler içinde olduğunu belirtiyor:

Rabbim, nihayet sana itaat edeceğiz... Artık ne kin, ne haset, ne de yaşamak hırısı, Belki her sabah vakti, belki gece yarısı, Artık nefes almayı bırakıp gideceğiz...	Ben artık korkmuyorum, herşeyde bir hikmet var Gecenin sonu seher, kışın sonunda bahar. Belki de bir bahçeyi müjdeliyor şu duvar, Birer ağaç altında sevgilimiz, annemiz. Gece değmemiş sema, dalga bilmeyen deniz, En güzel, en bahtiyar, en aydınlık, en temiz Ümitler içindeyim, çok şükür öleceğiz...
---	---

“Balçık, mermerden daha yumuşak, daha sıcak, daha insan: âdem ile Havvâ’nın ham maddesi. Fâni olduğu için güzel. Ölümsüzleşmek milyonlarca budalanın dudağında tebessümleşmek, ve binlerce yıl anlaşılmadan tekrarlanmak, kirlenmek, genelleşmek. Ebediyet, cehennemın tâ kendisi.

Yıldızları söndürmüş fırtına. Batan bir gemidesin. Senden ne kalacak yarına! Kıyılarından imdat isteyen sesin.” (Cemil Meriç)

- **Ağlamakla gülmek arası** (Aysin Uğur Kezer)

Küçücük Oyuncaklarımızda oluşurdu yaşamak Ağlamakla gülmek arasında Bir arpa boyuydu zaman >	Ak bir çağdı çocukluk Yaşadık perde perde En güçlü acılar bile Biterdi uykunun başladığı yerde
Hep mavi bildik gökyüzünü İnsanları can Büyümekti tek arzumuz Oysa en güzel anmış kaçan	Büyüdük Yaşamak çekilmez oldu aman Ağlamakla gülmek arasında Uzadıkça uzadı zaman.

- **Üç Dünya!** (Orhan Seyfi Orhon)

İnsan, Yaşar, üç türlü şu üç dünyada: Evvelâ: “Şunu sevdim, bunu sevdim!” diyerek Ömrü sevmekle geçer! >	Sözde olgunlaşır ondan sonra: “Şunu yaptım, bunu yaptım!” diyerek Ömrü saymakla geçer.
İhtiyarlıkta tanır dünyayı: “Kahbe dünya! diyerek, “Hey gidi dünya!” diyerek Ömrü sövmekle geçer!	

- **Ölüm ve İhtiyarlık** (Orhan Seyfi Orhon)

İhtiyarlık da ölümdür zaten! Önce gözler gömülür bir tabuta. Sonra dişler gömülür, sonra da saçlar... Derken Silinir hâtırlardan yaşayan.	İhtiyarlık şu demektir: İnsan, Çıkmadan son nefesi, Konuşurken de sesi, Ölmeden önce ölür!
---	---

Biter en sonunda bu işkence, ölür!	
------------------------------------	--

- **Yaş-nâme**

Dr. Âmil Çelebioğlu'nun derlediği 1826 Ramazan mânilerinden yaş faslına ait olan mâniler:

Nakl edeyim size yeksân Nice halk olundu insan Yarattı kuru balçıktan Can erip eyledi ihsan >	Aslımız çünkü topraktır Halk eden Ganî Mutlak'tır Bizi yoktan var eyledi Ona hiç şüphemiz yoktur
Böyledir çün emr-i Yezdan Bir pâre meniden insan Dokuz ay on gün eğlenir Ananın karnında oğlan	Emr olup çıkar dünyaya Ağlayıp başlar veylâya Bir yaşına girse uşak Benzer ondördünde aya
İki yaşında söz anlar Üç yaşında hem söyler İsmin çağırsalar dinler Dört yaşında güler oynar	Beş yaşında oynar gezer Altıda aklını düzer Yedide anlar her şeyi Sekizinde okur yazar
Dokuzunda fehmi artar On yaşında atar tutar Onbirinde mahcûb olur Onikide vekaar satar	Onüç yaşında seçilir Ondörtde gül gibi açılır Onbeşinde artar nâzı Onaltıda iş güç olur
Onyedide uğrar derde Onsekizde gider perde Ondokuzda yiğit olur Yigirmiyile yirmi birde	Otuzunda âdil olur Kırk yaşında kâmil olur Ellisinde döner devri Atmışında âmil olur
Yetmişinde gelir pîrlik Sekseninde gider dirlik Doksan yaşına varınca İnsanda kalır mı erlik	Girse insan yüz yaşına Belâlar üşer başına Kâmil olan tahsîn eder Bâri Hudâ'nın işine

(*Yeksan: düz, bir, beraber, fehm: anlama, âmil: sebep, işleyen, vâli, tahsin: takdir, beğenme*)

- Karacaoğlan ise insan ömrünü şöyle özetler:

Hakk'ın kandilinde gizli sır idim Anamın beline indirdin beni Ak mürekkep idim kızıl kan ettin Türlü irenglere yandırdın beni >	Anamın karnında ben neler gördüm Yedi derya geçtim ummana daldım Dokuz aylık yoldan sefere geldim Bir kapısız hana indirdin beni
Ben de bildim şu dünyaya geldiğim Tuzlandım da çaputlara belendim Bir zaman da beşiklerde eğlendim Anamın sütüne kandırdın beni	Beş yaşında akıl geldi başıma On yaşında gider oldum işime Varıp da değince on beş yaşına Bir kuru sevdaya yeldirdin beni
On beş yaşadım yirmiye yol oldu Otuzunda çevre yanımlı göl oldu Kırk yaşadım hayrım şerrim bell'oldu Hayrımı şerrimi bildirdin beni	Ellisinde yaşım yarısını geçti Altmışında yolum yokuşa düştü Yetmişinde biraz tebdilim şaştı Mertebe mertebe indirdin beni

Sekseninde beratçığım yazıldı Doksanında kan damarım üzüldü Yüz yaşında âzalarım çözüldü Bir sabi mâsuma döndürdün beni	Karac'oğlan der ki yaktın yandırdın Ecel şerbetini verdin kandırdın Emreyledin Azrail'i gönderdin Hiç de doğmamışa döndürdün beni
--	--

- **Koca Çocuk** (*M. İlhan Sonuç*)
-50 yaşına basarken kendime-

Yol bitmek üzere artık, dâvet uzaktan değil Yıllar ay kadar kısa, aylar gün kadar uzun. Yaş, buruşan surattan, saçtaki aktan değil Bulunduğu çizgiden okunur ruhumuzun; >	Ömrün her sabahında hâlâ çocuktan beter, Hâlâ damarlarımda dolaşan bir deli kan. Ne kadar sönmüş gibi görünse de - ne gezer. Hâlâ ateş doludur gönlümdeki o volkan!...
İçimde gür dalgalar misâli gider - gelir Sevgi, umut, aldaniş, sevinç, korku ve keder. Şöyle gerye doğru bakınca arada bir Yolun başlangıcından çocukluğum el eder:	Çocukluğum bir peri padişahının oğlu, Çocukluğum Robenson, çocukluğum Keloğlan. Çocukluğum, her günü macerâlarla dolu, Çocukluğum, define adalarında kalan!...
Ben şimdi eski bir yüz, beyaz bir baş sahibi Bitmek üzre de olsa şu ömür yolculuğum, Afacan bakışlarla şeytan çekici gibi Hâlâ yol başındaki o yaramaz çocuğum!...	

- **Zamana Karşı** (*İlhan Geçer*)

Ömrün akşamına yakınız ama Hâlâ pırıl pırıl ümitler içimizde Yolumuz giderek bozulup daralsa da Gene derman buluyoruz dizlerimizde >	Akşam göklerimizden kaysa da bir bir Dalıp dalıp gittiğimiz yıldızlar Ne güller solup gider ne arzular tükenir Sere serpe dolaşır güz bahçemizde kızlar
Sararsa da albümdeki eski resimler Solmaz içimizde yer eden bakışları Her gün biraz daha eskise de mevsimler Susmaz sevdaların evcil kuşları	

- **Eskiyen Seneler** (*Emin Ülgener*)

Gölgesini kaybetmiş kuru yapraklar gibi Artık hiçbir şeye yaramıyorum Birdenbire çirkinleşti ellerim Çiçekleri koparamıyorum >	Yapacak o kadar şey var ki Bütün işlerim yarım Bir tuhaf bakıyorlar artık bana Yakınlarım ve dostlarım
Rüzgârlı ağaç dallarına Konamıyor artık kuşlar Tamdığım yüzlerini insanlar Bir tarafta unutmuşlar	Bakıyorum indiğim merdivenlere Gölgelerim kesik kesik Evrende her şey tam ama Bende bir şeyler eksik

- Vehbi Ediboğlu, “kaderde yazılanı yaşadığımızı” belirtir:

Yeni bir hikâye, yeni bir rüya, Yeniden başlıyor, yeni bir dünya. Gülde renk, kuşta ses, dalda baharsın, Aldığım nefeste bin kere varsın.	Bir yerde başlıyor güzel ve temiz, Bir yerde bitiyor ilk hikâyemiz. Nasıl değişiyor zamanla insan Hâlâ anlamadım yıllardır, inan.
--	--

Zaman ve mekana sığmayan aşkı Ufacık kalbime nasıl koyarsın? >	Toz pembe mevsimler geçti, sessizce, Ne kadar mutluyduk, hatırlıyorsan?
Zamana hükmeden ilâh gibiydin, Kurduğum dünyanın tek sahibiydin. Sarıyor çevremi sonsuz yalnızlık, -Umduğum dağlara kar yağdı- artık. Kula kul etmeyen Allah'a şükür Kader ne yazmışsa onu yaşadık.	

- Karacaoğlan ölümünden kaçamayacağımızı ifade eder:

Ölüm ardıma düşüp de yorulma Var git ölüm bir zaman da gene gel Âkıbet alırsın komazsın beni Var git ölüm bir zaman da gene gel >	Şöyle bir vakitler yiyip içerken Yiyip içip yaylalarda gezerken Gene mi geldin ben senden kaçarken Var git ölüm bir zaman da gene gel
Çıkıp boz kurtlayın uluşamadım Yalan dünya sana çıkışamadım Eşimle dostumla buluşamadım Var git ölüm bir zaman da gene gel	Karac'oğlan eder derdim pek beter Bahçede bülbüller şakıyıp öter Anayı atayı dün aldın yeter Var git ölüm bir zaman da gene gel

- **Necip Fazıl Kısakürek**, kaçınılması mümkün olmayan ölümün kendisine nasıl geleceğini tasvir eder:

Bir oda, yerde bir mum, perdeler indirilmiş; Yerde çıplak bir gömlek, korkusundan dirilmiş. Sütbeyaz duvarlarda, çivilerin gölgesi; Artık ne bir çıtırtı, ne de bir ayak sesi... Yatıyor yatağında, dimdik, upuzun, ölü; Üstü, boynuna kadar bir çarşafı örtülü. Bezin üstünde, ayak parmaklarının izi; Mum alevinden sarı, baygın ve donuk benzi.	Son nefesle göğsü boş, eli uzanmış yana; Gözleri renkli bir cam, mihli ahşap tavana. Sarkık dudaklarının ucunda bir çizgi var; Küçük bir çizgi, küçük, titreyen bir ân kadar. Sarkık dudaklarında asılı titrek bir ân; Belli ki, birdenbire gitmiş çırpınmadan. Bu benim kendi ölüm, bu benim kendi ölüm; Bana geldiği zaman, böyle gelecek ölüm...
---	--

÷

Yine Necip Fazıl Kısakürek, insan olarak emaneti yüklenmiş olmanın yükü altında eriyip tabutunun boşmuş gibi taşınması ve nurlu yekpâre bir "ân"a ulaşma temennisinde bulunmaktadır:

Taş merdivenler gibi, aşınmış ayaklardan, Secde yerine çarpa çarpa alırım aşınsa! Göklerin kamçısıyla yediğim dayaklardan, Erisem de, tabutum boşmuş gibi taşınsa!	Bir garip insan olsam, benzemez hiç kimseye; Tek hece bilmez, tek renk görmez, tek ses işitmez. Karanlığı yağursam nura döndüresiye, Tırmansam o âna ki, yekpâredir ve bitmez.
---	---

"Her nefes ölümü tadacaktır" hakikati gereği tabut yapanın aslında kendi tabutunu hazırladığını;

**"Tahtadan yapılmış bir uzun kutu;
Baş tarafı geniş, ayak ucu dar.
Çakanlar bilir ki, bu boş tabutu,
Yarın kendileri dolduracaklar."**

şeklinde ifade ederken; yine de kimsenin ölümüne inanmadığını söylemektedir:

**"Minarede "ölü var!" diye bir acı salâ...
Er kişi niyetine saf saf namaz.. Ne alâ!
Böyledir de ölümüne kimse inanmaz hâlâ!
Ne tabutu taşıyan, ne de toprağı kazan..."**

÷

Ve bizlere şu suali sormakta;

**Dün geçti, bugünü düşünüyorum, yarın var mı?
Gençliğine güvenme, ölenler hep ihtiyar mı?**

÷

Kendisiyle ilgili de şu “Vasiyet”te bulunmaktadır:

**“Son gün olmasın dostum, çelengim, top arabam;
Alıp beni götürsün, tam dört inanmış adam...”**

Prof. Ekrem Buğra Ekinci, “Kabristanlar, bir milletin atalarına olan **hürmet ve minnet** hissini ifadesidir. Eskiler, mezarlıkları şehre bitişik yapmış; camilerin, mekteplerin yanına küçük kabristanlar kondurarak, ölümü devamlı hatırlamışlardır. Ölümü hatırlamak, kalbi yumuşatır; hırs ve egoizmi kırar. Osmanlı insanı, mezarlıktan korkmaz; önünde durup bir fâtiha okuyarak yoluna devam eder. Kabristanlar, aynı zamanda **şehirlere nefes** aldığı ciğerleridir. Mezarlıklar, İstanbul’un en güzel panoramasına sahiptir.” der.

Ahiret öyle yakın seyredilen manzarada O kadar komşu ki dünyaya, duvar yok arada	Geçer insan bir adım atsa birinden birine Kavuşur karşıda kaybettiği bir sevdiğine
---	---

Osmanlı mezar taşı mimarisi bile, insana saygı üzerine inşa edilmişti. Yaşayanlara verilen değer, ölüye de verilmişti. Mezar taşları, edep ve zerafetin bütün inceliklerini gösteren birer sanat ve edebiyat şaheseri idi. Toplumla yönveren ilim erbâbının mezar taşındaki başlık, ulemânın işareti olan kavuk şeklinde yapılırdı. Böylece **ilme ve ulemâyâ hürmet mezar taşlarına bile işlenirdi.** (*Ziya Demirel*)

Mezar taşlarında çoğunlukla “**Huve’l Bâki**” yazılıdır, yani Bâki olan O’dur. “Kullü men aleyha fâan” yani **her şeyin aleyhinde fânîlik vardır, herşey gelip geçicidir.** Gelen gider, konan geçer, doğan ölür. Demir bile paslanır, pul pul dökülür, yok olur. Ezel ve ebed olan ancak Allah’tır.

Cemil Meriç, “Mezarlıkta nutuk atmak kolay: taşlar ayakta dinler sizi!” der. Yunus Emre, mezarlıkların sessizliğini ve suskunluğunu dile getirir:

Yalancı dünyaya konup göçenler, Ne söylerler, ne bir haber verirler. Üzerinde türlü otlar bitenler, Ne söylerler, ne bir haber verirler. >	Kimisinin üstünde biter otlar, Kiminin başında sıra serviler. Kimi mâsum, kimi güzel yiğitler, Ne söylerler, ne bir haber verirler.
Toprağa gark olmuş nazik tenleri, Söylemeden kalmış tatlı dilleri. Gelin duadan unutman bunları, Ne söylerler, ne bir haber verirler.	Yunus der ki: Gör takdirin işleri, Dökülmüştür kirpikleri, kaşları. Başları ucunda hece taşları, Ne söylerler, ne bir haber verirler.

- **Âhireti tanımak** (*İmam Gazâlî, Kimyâ-yı Saadet*)

Bil ki, hiç kimse ölümün hakikatini bilmeden, âhiretin hakikatini bilemez ve onun aslımı bilmeden, hayatın hakikatini bilemez ve insan kendi nefsinin bilmeden de ruhun hakikatini bilemez. Bil ki, insan iki asıldan meydana gelir: Birisi ruh, diğeri de bedendir. Ruh binici gibidir. Beden de onun bineği durumundadır.

Ruhun, beden vasıtasıyla olmayan zevk ve saâdetine “**Ruhânî cennet**”; beden vasıtasıyla olmayan sıkıntı ve şekavetine de “**Ruhânî cehennem**” adını verelim. Beden vasıtasıyla olan Cennet ve Cehennem açık ve bellidir. Nihayet cennette nehirler, ağaçlar, hüriler, köşkler, yiyecekler, içecekler ve bunlardan başka zevk ve nimet sebeplerinden ne var ise, hepsi mevcuttur.

Eğer ölümün hakikatini biraz anlamak istersen, şöyle bil ki, insanın ik ruhu vardır: Biri hayvanların ruhunun cinsindedir ki, biz ona, “**hayvanî ruh**” deriz. Biri de meleklerin ruhunun

cinsindedir ki, biz ona “**insanî ruh**” deriz ve şöyle malûm olsun ki, hayvanî ruhun menbaı kalptir. Hayvanî ruh, hareketli damarlar (atar damar) vasıtasıyla bütün âzaya ulaşır. Bu hayvanî ruh insan bedeninde olan his ve hareketin hamalıdır. Görme kuvveti, işitme kuvveti ve bütün duyuların kuvveti hayvanî olan bu ruhtan dış organlarda meydana gelir.

Kandilin yağı kesildiğinde söndüğü gibi, **bedenden de gıda kesilirse**, hayvanî ruhun mizacı (tabiatı) bozulup o ruh ile hayat bulan hayvan helâk olur. Kandilin yağı fazla olduğu zaman, fitil kararından fazla yağ emip bir daha yağ kabul etmez duruma gelerek kandil bozulacağı gibi, kalp de **ömürden uzun zaman geçmekle gıda kabul etmez duruma gelir**. Kandilin yağ ve fitili yerli yerinde olsa bile, bir şeyin ona çarpmasıyla söndüğü gibi, hayvana da büyük bir sıkıntı ve zorluk gelince helâk olur.

İnsanî ruh cisim değildir. Allah Teâlâ'nın marifetinin yeri olduğu için **bölünme kabu etmez**. Fitil insanın bedeni gibi, kandilin ateşi hayvanî ruh gibi, kandilin ışığı insanî ruh gibidir.

Sana itaat eden bütün beden, o hayvanî ruh vasıtasıyla iş yapar. Bu itibarla, bütün bedenden mizac (tabiat) zayi olursa, itaat kalkar. Buna **ölüm** derler. Eğer dikkat edip düşünürsen, bilirsin ki beden kalıbının parçaları (hücreleri) çocukluk çağındaki parçalar değildir. Çocukluk çağındaki parçalar dağılmış, onun yerine alınan gıdalardan teşekkül etmiştir. O halde **beden kalıbı, hep aynı değil**. Demek ki, senin varlığın bu beden kalıbı ile değildir.

İnsanî ruh; cisimsiz ve kalıpsız, kendi zâtıyla kâimdir ve özel sıfatlarının varlığında beden kalıbına ihtiyacı yoktur. **Ölümün mânası da, ruhun hakikatının yok olması değildir. Belki onun beden ülkesindeki tasarrufunun kesilmesidir.** Haşrin, neşrin ve iradenin mânası; ruhu yok ettikten sonra vücuda getirmek değildir. Belki onun mânası **ayrılan ruhu geri bedene çevirmektir.**

Yani, evvel olduğu gibi, bedeni ikinci defa ruhun tasarrufu için hazırlamaktır. Bu defa, birinci defadan daha kolaydır. Çünkü **birinci defa hem beden kalıbını, he de ruhu yaratmak lâzım iken, bu defa yalnız beden kalıbını yaratmak lâzımdır.** Zirâ ruh olduğu gibi mevcuttur. Hattâ beden kalıbının cüzleri de her ne kadar dağılmışlar ise de, yine mevcuttur.

Ruhanî cehennemde üç çeşit ateş vardır: Biri dünyanın arzularından ayrılma ateşidir. İkincisi; pişmanlık, mahcûbiyet ve rezil olma ateşidir. Üçüncüsü: Allah'ın cemâlini görmekten mahrum ve ümitsiz olmak ateşidir. Bu anlatılan üç çeşit ateş, ruha ve gönüle tesir eder, bedene tesir etmez.

Kabir azabından kurtulmak isteyen, dünyadan hiçbir şey ile zaruret miktarından fazla ilgilenmemeli ve dünyalığı helâ gibi kabul etmelidir. Dünya arzusuna sevgi bağlayıp dünyaya tamamıyla bağlanan zenginler bu azaptan kurtulamazlar. İnsanların çoğu bu sınıftandır. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dünyadan ayrılmakla, dünya lezetini unutup kalbinde olan Allah sevgisi yavaş yavaş zuhur etmeye başlar.

- Şair Bâki, cenaze namazını kılmak için el bağlayanların gerçek dostlar olduğunu, “Kadrini seng-i musallâda bilip ey Bâki / Durup karşında el bağlayanlar yâran sâf sâf” şeklinde ifade ederken, Yunus Emre de kalan dostlara selâm etmektedir:

Biz dünyadan gider olduk, Kalanlara selâm olsun, Bizim için hayır dua Kılanlara selâm olsun. >	Ecel büke belimizi, Söyletmeye dilimizi, Hasta iken halimizi Soranlara selâm olsun.
Gider olduk dostumuza, Eremedik kasdımıza, Namaz için üstümüze Duranlara selâm olsun.	

- Erdem Bayazıt, “Bulmak” şiirinde “Ölüm bize ne uzak bize ne yakın ölüm / Ölümsüzlüğü tattık bize ne yapsın ölüm” derken; Yahya Kemal, “Akıncı” şiirinde “Bir gün dolu dizgin boşanan atlarımızla, / Yerden yedi kat arşa kanatlandık o hızla...” diyerek, şehit akıncı ruhunun arşa yükseldiğini ve cennette açmış kırmızı gülleri görünce, kanlı savaş meydanını hatırladıklarını belirtir:

**“Cennette bu gün gülleri açmış görürüz de,
Hâlâ o kızıl hâtıra titrer gözümüzde!”**

- Yahya Kemal, bir fâni olarak, hayat ve ölüm hakkında şöyle der:

Sükûn-ı lâyetenâhiye varmamız yeğdir Nedir hayât uzayan ıztırâbdan başka	Ölmek kaderde var yaşayıp köhnemek hazin Bir çâre yok mudur buna yâ Rabbe'l-âlemîn
---	---

(*lâyetenâhi*: nihayetsiz, sonsuz)

- Yahya Akengin'in "Zaman şiiri"ndeki ifadesiyle ölümsüzlüğü tadan canlar, solmaz gül olarak açar ve kokusu gökleri sarar:

**“Bilen bilir ki var,
Ölümsüzlük diye bir ölüm,
Gider gelir içimizi yoklar,
Yedi kat gökleri sarar kokusu,
Her dem solmazlara açılan gülün”**

- **“İnsandan murad onlar, ölümü öldürenler;
Ötenin ötesinde sonsuz hayat sürenler... (Necip Fazıl)**

- **Ey hâce tutuldu nefesin kabre de girdin
Bu âleme sığmam der idin şimdi ne dersin (Samî, ö. 1733)**

“A efendi! Sonunda nefesin tutuldu ve kabre de girdin. Evvelce “Bu âleme sığmam!” diye böhürlenerek geziyordun; (merak ediyorum, acaba) şimdi (içinde bulunduğun hâle) ne diyorsun?!..”

- Seher vakti bülbül bahçivana diyordu “Bu toprakta gam fidanından başka bir şey yetişmez.
Çöllerdeki deve dikenleri yaşar, ihtiyarlar; lâkin gül, tam gençlik çağında ölür gider.”
Ey kısa görüşlü insan, öleceğim diye üzülp durma. **Nefes gitti ise gönül kalır.** Akli uyanık, gönlü uyumuş bir halde geçip gitme. (*Muhammed İkbâl*)

- **Hüzün şarkıları (İlhan Geçer)**

Ne aşkın tadı kaldı ne güzelliklerin Fırtınalı denizlerde sandal gibiyiz Karardı güleç yüzü göklerin Çiçeksiz yemişsiz bir dal gibiyiz	Çökmüş hâtıranın renkli sayfalarına Yaşlılığın simgesi o sürekli mahzunluk Hayatın acımasız sokaklarında Ne de çabuk geçmiş gençlik çocukluk
---	---

- **Ölüm çağrısı (Ahmet Metin Şahin)**
Aksaçlarımız ömrümüzün meyvesidir..
Alnımdaki kıvrımları hüznün sesidir..
**Gövdemde benim hep çoğalan ağrılarım,
Geçtikçe yanımdan ölümün gülmesidir!**
- **Hayal okyanusu (Bekir Sıtkı Erdoğan)**
**Her mutlu nefes, hayata bir gizli pusu,
Doldurdu yavaş yavaş delik tekneyi su..
Fark etmedi hiç kimse nası battı gemi?
Kaç böyle ömür yuttu zaman okyanusu...**
- **Vedâ gazeli (Yahya Kemal)**
.....
**Tekrâr mülâkî oluruz bezm-i ezelde
Evvel giden ahbâba selâm olsun erenler**

- **Berceste:**
(Seçilmiş, beğenilmiş; sanat değeri yüksek anlamlar taşıyan dize.)
Âhir yine hâk olur bu tenler
Bilmem niye kibr eder edenler

- **Ağıt** (Munis Faik Ozansoy)

Lâlenin boynu bükük, gül sarı, bülbül yaralı, Çeşme akmaktan utanmış analar ağlayalı... Bir hazan akşamı çökmüş bu bahar öğlesine, Dem tutar kuşların ölgün sesi tekbir sesine >	Nemli toprak kokuyor, üzgün esen rüzgâr da, Bir dua hâli ağaçlarda, eğik dallarda, Dinimiz gerçi ölenlerle ölünmez, dermiş; Nefes almak da bu iklimde ölümden müdhiş! Duyarak yokluğunu varlıkta direnmek böyle, Yaşamak her an iliklerde ölüm hissiyle.
Kavramaz mantığının sırrını dar hafsalamız Yok mu, Tanrım, bu gelip gitmede hiçbir sıramız.	Lâlenin boynu bükük, gül sarı, bülbül yaralı, Çeşme akmaktan utanmış analar ağlayalı... Bir hazan akşamı çökmüş bu bahar öğlesine, Karışır fâtihalar kuşların ölgün sesine.

- Munis Faik Ozansoy, mezarlıktan bahseden bir şiirinde:

**Şurada anamla babam,
Bütün saydığım sevdiğim,
Arkadaşlarım akrabam...
İçlerinde ben eksğim.**

dedikten sonra Tanrı'ya yakarır:

**Hepsi yan yana, ard arda,
Yatıyorlar, rahat, memnun
Bana da bir yer ayır da,
Tanrım, eksik tamam olsun.**

- **Siz kalın sağlıcakla** (Halide Nusret Zorlutuna)

Başım bir omzuma düşmüş... Sallanıyorum yapraksız bir ağacın dalında.
Gözüm yok gayri dünyanın yeşilinde alında.
Karayel döndürüyor beni salkım saçak.

Aydınlığı yitirmişim arkadaş, ben aydınlığı yitirmişim.
**Bu karanlık dünyada yok artık işim,
Gidiyorum gecelerden sıyrılarak.**

**Size: Kalın sağlıcakla, diyorum,
Dostlarım! Müjdelersun! Aydınlığa gidiyorum.
Gidiyorum: Saçlarım ak, yüreğim ak, alnım ak.**

“Ala gözlerini sevdiğim dilber” sözleri dillere destan olan Karacaoğlan'ı dinleyelim:

Sultan Süleyman'a kalmayan dünya Bu dağlar yeriden yarılr bir gün Nice bin senedir çürüyen canlar Hakkın emri ile dirilir bir gün >	Ne güzel yapıldı cennet yapısı Çoğ aradım görünmedi kapısı Benim korktucuğum Sırat köprüsü Cehennem üstüne kurulur bir gün
Karşıkı dağlar da karlı dağ olsa Çevre yanı mor sünbüllü bağ olsa Ağa olsa paşa olsa beğ olsa Yakasız gömleğe sarılır bir gün	Bu dünyada adam oğluyum dersin Helâli haramı durmayıp yersin Yeme el malını er geç verirsin İğneden ipliğe sorulur bir gün

Gökte yıldızların önü terazi Ülker ile aşar gider birazı Yarın mahşerde de sorarlar bizi Hak mizân terazi kurulur bir gün	Karac'oğlan der ki konup geçersin Ecel şerbetini bir gün içersin Sen Sırat köprüsün bir gün geçersin Amelin eline verilir bir gün
--	---

÷

Üryan geldim gene üryan giderim Ölmemeğe elde fermanım mı var Azrail gelmiş de can talep eyler Benim can vermeğe dermanım mı var >	Dirilirle dirilirler gelirler Huzur-ı mahşerde divan dururlar Harami var diye korku verirler Benim ipek yüklü kervanım mı var
Er isen erliğin meydana getir Kadir Mevlâm noksanımı sen yetir Bana derler gam yükünü sen sen götür Benim yük götürür dermanım mı var	Karac'oğlan der ki ismim ögerler Ağu oldu bildiğimiz şekerler Güzel sever diye isnat derler Benim Hak'tan özge sevdiğim mi var

- **Kadı Burhaneddin Dîvânı'ndan:**

Sen pâ-y-dâr ol ki bu âlem gelür, gider; Işkın ırılmasun ki bu âdem gelür, gider.	Sen dâim ol, bâki kal, zira bu âlem gelir, gider. Aşkın ayrılmasın; ebedi olsun, insan, göçüp gidicidir.
Sen sanma ki devâmı ola bu vücûdumun, Zira vücûd, zâtuna dem dem gelür gider.	Bu varlığımın devamlı olduğunu, bâki olduğunu sanma. Zira varlık da özüne zaman zaman gelir, gider.
Bu dünya varlığını şuna benzedür gönül; Ki subh-gâh vaktine şebnem gelür gider.	Gönül, bu dünya varlığını, sabah vakti gelen, sonra uçup giden çiy tanesine benzetir.
Her bir nefesde can gelür ü yine çıkar; Dem dem gözümden işbu yola dem gelür gider.	Her nefes alış-verişte can gelir ve gider; bu yüzden de ömrün geçip gittiği bu yola bakarım da zaman-zaman gözümden bu yola kan gelir gider.
Hiç kimsenün bu dünyada yohtur selâmeti; İllâ hayâl-i yâr müsellemler gelür gider.	Bu dünyada hiçkimseye esenlik yok, kimse keder ve üzüntüden uzak değil; yalnız sevgilinin hayalinin selâmetle gelip gittiği, onun, herşeyden sağ-esen bulunduğu muhakkak.

- Niyazi-i Mısrî'den:

Günde bir taşı bina-yı ömrümün düştü yere, Can yatar gafil, binası oldu viran bîhaber.	Dil bekası, Hâk fenası istedi mülk-ü tenim, Bir devâsız derde düştüm, ah ki Lokman bîhaber.
Bir ticaret yapmadım nakd-i ömrüm oldu heba, Ola geldim lakin cümle kervan geçmiş bîhaber.	Ağlayıp nalan edip düştüm yola تنها garip, Dide giryan, sine bir yan akıl hayran bîhaber.

- Ömer Hayyam Rubâîleri:

Esrârımı âlemin bilen bir insan, Kayguyla sevinci bir tutar her yandan; Mâdem iyi yâhud kötü her şey bitecek, Sen hep derd ol diler, dilersen derman.	Dünyâda yeter yesin giyinsin insan, Ma'zûr olursun bu dileklerde hemân; Bâkî cabadır aklımı devşir başına, Kıymetli hayatı satma beyhûde uyan!
Korkar değilim yok olmadan, -senki varım, Yokluk bana hoş, bu varlığım çünkü yarım; Bir iğreti can değil midir bende olan,	Gelmiş bulut ağlayıp yeşertmiş çemeni, Meysiz yaşanır mı şimdi söyletme beni: Seyretmedeyiz bugün biten sebzeği biz

Gelmişse ölüm verir içinden çıkarım.	Kim seyredecek yarın ya bizden biteni?
Tenden çıkararak gidince can tutsağımız, Birkaç tuğlayla örtülü kuytağımız; Bir gün de döner, kalıplanır tuğla olur, Bir başka mezâr için bizim toprağımız.	Rengin, kokunun esîri; gâfil koşarak, Hâlâ mı güzel çirkin ararsın avanak; Sen Âb-ı Hayât ol ister, ister Zemzem, Bir gün seni elbette kucaklar toprak.
Dünyâda kimin varsa bir ekmek parası Altında barınmak üzere bir dam yuvası Kullukla, efendilikle hiç yoksa işi Gülsün yaşasın şöyle, ne hoş yer burası	Geçmişde kalan bir günü hiç anma, hele, Sızlanma, yarın gelmedi -yersiz, acele-; Geçmiş, gelecek düşüncesinden sıyrıl, Hâlinle hoş ol, verme güzel ömrü yele.

• Yunus Emre Dîvanı:

Sensin kerîm sensin rahîm Allah sana sundum elüm Senden artuk yokdur emüm Allah sana sundum elüm >	Ecel geldi va'de irdi bu ömrün kadehi doldı Kimdür ki içmedin kaldı Allah sana sundum elüm
Gözlerim üşde süzöldi canum gevdeden üzöldi Dilüm tetiği bozuldı Allah sana sundum elüm	Urdılar suyum ıldı kavum kardaş cümle geldi Esen kalsun kavum kardaş Allah sana sundum elüm
Geldi salacam sarılır dört yana salâ virilür İl namâzuma dirilür Allah sana sundum elüm	Salacamı götürdiler makbereme yitürdiler Halka olup oturdılar Allah sana sundum elüm
Çün cenâzeden şeşdiler üstüme toprak aşdılar Hep koyubanı kaçdılar Allah sana sundum elüm	Yidi tamu sekiz uçmak her birinün vardur yolu Her bir yolda yüz bin çarşu Allah sana sundum elüm
Geldi Münker ile Nekir her birisi sordı bir dil İlâhî sen cevâb virgil Allah sana sundum elüm	Görün aceb oldı zaman gönülden eylenüz figan Ölür çün anadan doğan Allah sana sundum elüm
Yûnus tap uzatdun sözi Allahuna dutgil yüzi Dîdardan ayurma bizi Allah sana sundum elüm	

(em: ilâç, çare, salaca: ölü taşınan, dört kollu düz tahta, şeşmek: çözmek, tamu: cehennem, uçmak: cennet, tap: yeter, kâfi, didâr: yüz, çehre)

Azrâil alur cânumuz kurur damarda kanumuz Yuyıcağaz kefenümüz saranlara selâm olsun >	Gider olduk dostumuza iremedük kasdumuza Namâz için üstümüze duranlara selâm olsun
Sözdür söylenür araya kimse döymez bu yaraya İltüp bizi makbereye koyanlara selâm olsun	Âşık oldur Hakk'ı seve Hak derdüne kıla devâ Bizim için hayır du'â kılanlara selâm olsun
Âşık Yûnus söyler sözi kan yaş ile doldı gözi Bilmeyenler bilsün bizi bilenlere selâm olsun	

(döymek: tahammül etmek, iltmek: iletmek, götürmek)

Ten fânîdür cân ölmez gidenler girür gelmez Ölür ise ten ölür cânlar ölesi değül	Yaratdı Hak dünyayı Muhammed dostlığına Dünyaya gelen gider bâki kalası değül
--	---

Öbür Yûnus (Âşık Yûnus)'a ait bir şiir:

Yalancı dünyaya konup göçenler Ne söylerler ne bir haber virürler Üzerinde türlü otlar bitenler Ne söylerler ne bir haber virürler >	Kiminün başında biter ağaçlar Kiminin başında sararır otlar Kimi ma'um kimi güzel yiğitler Ne söylerler ne bir haber virürler
Toprağa gark olmuş nazûk tenleri Söylemeden kalmış tatlu dilleri Gelün duadan unutmam bunları Ne söylerler ne bir haber virürler	Kimisi bezirgân kimisi hoca Ecel şerbetini içmek de güç a Kimi ak sakallu kimi pîr koca Ne söylerler ne bir haber virürler
Yûnus der ki gör takdirün işleri Dökülmişdür kirpikleri kaşları Başları ucunda hece taşları Ne söylerler ne bir haber virürler	

- **Mevlâna ve Mesnevi** (*Tahir Büyükkörükçü*)

Bir İhtiyarın Hekime Hastalığından Şikâyet Etmesi

İhtiyarın biri bir hekime “**Dimağım yorgun, aklım yerinde değil**” dedi.

Doktor dedi ki: “O akıl zayıflığı ihtiyarlıktandır.”

İhtiyar: “**Gözüm kararıyor**” dedi.

Doktor: “Koca ihtiyar, ihtiyarlıktan” dedi. Adam:

“**Arkam dehşetli ağrıyor**” deyince,

Doktor dedi ki: “A zayıf ihtiyar, ihtiyarlıktan!” Adam:

“**Ne yiyorsam hazmedemiyorum**” dedi.

Doktor “Mide zayıflığı de ihtiyarlıktan” dedi. Adam:

“**Nefes alırken sıkıntı çekiyorum, nefes darlığım var**” dedi.

Doktor dedi ki: “Evet nefes darlığı da ihtiyarlıktan. İhtiyarlayınca insana iki yüz türlü illet peyda olur.

İhtiyar kızıp: “Be ahmak, lâfın hep bu mu, sen doktorluktan yalnız bunu mu belledin? Be herif, Allah her derde bir derman verdi, bunu bilmiyor musun?”

Doktor cevap verdi: “**Ey yaşı atmış işi bitmiş adam; bu kırgınlık, bu hiddet de ihtiyarlıktan!**”

Vücudun bütün cüzüleri zayıflar, yıpranır, sabır da azalır.

Ancak Allah mesti olan ihtiyar müstesna. O tertemiz bir yaşayışa sahiptir.

Ne mutlu o kişiye ki gençlik çağını ganimet bilir de borcunu öder.

Kudretli olduğu günlerde, sıhhatli, güçlü kuvvetli bulunduğu zamanlar bu işi başarır.

Çünkü **gençlik çağı, yemyeşil, ter-ü-taze bir bahçe gibi esirgemeksizin meyvalar verir.**

Genç adamın kuvvet ve şehvet çeşmeleri akıp durur. Bedenin zeminini onlarla yeşertir.

Ne mutlu o kişiye ki ihtiyarlık günleri gelip çatmadan, boynunu liftten yapılmış ipe bağlamadan...

Toprak çoraklaşıp akmadan, kaymadan ‘Allah’a kulluk’ işini başarmıştır. Çünkü, çorak yerden güzel nebat asla yetişmez.

“Yolcu, kendine gel, kendine... **vakit geçti, ömür güneşi kuyuya doğruldu.**”

“Bu iki güneğizinde olsun, kuvvetin varken **kocalığımı Hak yoluna sarfet.**”

“**Yarın yaparım deme. Nice yarınlar geçti.** Ekim zamanı tamamıyla geçmesin, ağâh ol! Nasihatımı dinle!”

- **Şualar** (*Bediüzzaman Said Nursî*)

Tevhid ve vahdette cemal-i İlâhî ve kemâl-i Rabbânî tezahür eder. Eğer vahdet olmazsa, o hazine-i ezeliye gizli kalır. Meselâ: **İktidarsız ve ihtiyarsız bir yavrunun imdadına umulmadık bir**

yerden beyaz, sâfi, temiz bir süt göndermek olan cüz'î fiil; tevhid nazariyle bakıldığı vakit, birden bütün yavruların pek çok hârikulâde ve pek çok şefkatkârane olan küllî ve umumî îâşeleri ve **validelerini onlara musahhar etmeleriyle** rahmet-i Rahmanın cemal-i lâyezalîsi kemâl-i şa'şaa ile görünür.

Hem meselâ: Müthiş bir **hastahktan şifa bulmak**, eğer tevhid nazariyle bakılsa, birden zemin denilen hastahane-i kübrada bulunan bütün dertlilere, âlem denilen eczahane-i ekberden ilâçları ve dermanlariyle şifa ihsan etmek yüzünde, Rahim-i Mutlak'ın cemâl-i şefkati ve mehasin-i Rahîmiyyeti küllî ve şa'şaalı bir surette görünür.

İşte, tevhidde cemal ve kemal-i İlâhî'nin kalben görünmesi ve rûhen hissedilmesi içindir ki: bütün evliya ve asfiya, en tatlı zevklerini ve en şirin mânevî rızıklarını kelime-i tevhid olan "**Lâ İlâhe İllallah**" zikrinde ve tekrarında buluyorlar.

Evet, **sırr-ı vahdet ile insan**, bütün mahlûkat içinde büyük bir kemal sahibi ve kâinatın en kıymetdar meyvesi ve mahlûkatın en nazenini ve en mükemmeli ve zîhayatın en bahtiyarı ve en mes'udu ve **Hâhk-ı âlemin muhatabı ve dostu olabilir**. Eğer vahdet olmazsa, insan mahlûkatın en bedbahtı ve mevcudatın en süflîsi ve hayvanatın en biçaresi ve zîşuurun en hüznülüsü ve azablısı ve gamlısı olur. Çünkü, **insan nihayetsiz bir aczi ve nihayetsiz düşmanları ve hadsiz bir fakrı ve hadsiz ihtiyaçları bulunmakla** beraber, mahiyeti öyle çok ve mütenevvi âlâtle ve hissiyatla teçhiz edilmiş ki, yüz bin çeşit elemeleri hisseder ve yüzbinler tarzlarda lezzetleri zevkederek ister.

Meselâ, insanda gayet şedit bir **arzu-yu beka** var. İnsanın bu maksadını öyle bir zât verebilir ki, bütün kâinatı bir saray hükmünde tasarruf eder. Bir odanın kapısını kapayıp, diğer bir menzilin kapısını açmak gibi kolay bir surette **dünya kapısını kapayıp âhiret kapısını açabilsin**.

Gördüm ki **ölüm ehl-i iman için bir terhistir**. Ecel, **terhis tezkeresidir; bir tebdil-i mekândır; bir hayat-ı bâkiyenin mukaddimesi ve kapısıdır**. Zindan-ı dünyadan çıkmak ve bağıştan- cinâna bir uçmaktır. Hizmetinin ücretini almak için huzur-u Rahmana girmeğe bir nöbettir ve **dar-ı saadete gitmeğe bir dâvettir** diye kat'î anladığımdan, ölümü ve mevdi sevmeye başladım.

Sonra zeval ve fenaya baktım. Gördüm ki: Sinema perdeleri gibi ve güneşe mukabil akan kabarcıklar misillü, lezzet verici bir teceddüd-ü emsâldir, **bir tazelenmektir**. Ve esmâ-i hüsnanın çok hasnâ ve güzel cilvelerini tazelenmek için **âlem-i gaybdan gelip, âlem-i şهادette vazifedarane bir seyrandır**, bir cevelândır. Ve Cemâl-i Rububiyetin hikmetdarane bir tezahüratıdır. Ve mevcudatın hüsn-ü sermedîye karşı bir âyinedarlığıdır, yakînen bildim.

Sonra, altı cihete baktım; gördüm ki: Sırr-ı tevhid ile o kadar nuranîdir ki, göz kamaştırıyor. **Geçmiş zaman bir mezar-ı ekber olmadığını, belki, zaman-ı istikbâle inkılâb edip binler mecâlis-i münevvere ve mecma-i ahabab, binler menazır-ı nuraniye gördüm**. Ve hâkeza bu iki madde gibi binler maddelerin hakikî yüzlerine baktım; **sürur ve şükürden** başka bir te'sir, bir keyfiyet vermediklerini gördüm.

Zemin yüzünde bir umumî rahmet ve ihâtalı bir bir şefkat ve kerem gözümüzle görüyoruz. Meselâ: O rahmet, her baharda umum ağaçları ve meyveli nebatları cennet hürileri gibi giydirip, süslendirip, ellerine her çeşit meyveleri verip bizlere uzatıp "Haydi alınız, yiyiniz" dediği gibi; **bir zehirli sineğin eliyle bizlere şifalı, tatlı balı yedirdiği ve elsiz bir böceğin eliyle en yumuşak ipeği bizlere giydirdiği gibi**, bir avuç kadar küçücük çekirdeklerde, tohumcuklarda binler batman taamları bizim için saklayan ve ihtiyat zahiresi olarak o küçücük depolarda yetiştiren bir rahmet, bir şefkat, elbette hiç şüphe olamaz ki; bu derece nazeninâne beslediği bu sevimli ve minnetdarları ve perestişkârları olan **mü'min insanları idam etmez**. Belki, onları daha parlak rahmetlere mazhar etmek için, **hayat-ı dünyeviye vazifesinden terhis eder**.

○ **Erenlerin Bağından** (*Yakup Kadri Karaosmanoğlu*)

Yıllar yârlardan, yârlar yıllardan vefâsız... Kara baht bir kasırğa gibi. Bu ne baş döndürücü iş? **Geceler günleri, günler geceleri kovalıyor**; cefalar cefaları kolluyor. **Saçlarımızda aklar akları, alnımızda çizgiler çizgileri doğuruyor**. Tevekkül güç, isyan vahim; felek hiç rahmetmeyecek mi? Heyhat, aziz dost, onu döndüren kara bahtın kasırğası...

"Bahçeler bozuldu; yuvalar dağıldı; yollar silindi; **cihan virân oldu**." Yaşlı gönül şimdi böyle diyor; her şeyi kendine eş görüyor. Bu da bâtil hislerden biri... Cihan ne vakit mâmur idi? Bahçelerde ne vakit güller açtı? Ne vakit yuvalarda bülbüller öttü? Umduk, bekledik, düşündük. Hangi şey umduğumuza uygun düştü? Gördüğümüz düşündüğümüze benzedi mi?

Şimdi kalbimiz boş, başımız doludur. Ağzımızda zehir, gözlerimizde ateş var; tatsız bir sarhoşluk içindeyiz. Ve artık **yolun ortasını geçtik** ve saçlarımızda aklar akları ve alnımızda çizgiler çizgileri doğuruyor. Ve **ellerimiz, dizlerimiz titriyor** ve önümüzdeki ufuklardan fena havası esiyor. Söyle gençliğini ne yaptın? Söyle gençliğimi ne yaptım?

“Yunus miskin, çiğ idin, piştin elhamdülillâh...”

Nasıl piştin? Hangi ateşte ve hangi alevden geçerek?.. Ben ki senelerden beri, hiç durmaksızın yanıyorum; senelerden beri hiç durmaksızın kavruluyorum; lâkin hâlâ çiğim, hâlâ kekreyim, hâlâ kıskançlık, ihtiras, arzu ve şüphe denilen şeylerin fevkine çıkamayacak kadar küçüğüm; hâlâ çamur ve mezbele içinde emekliyorum.

... Güneş seni ısıtmak için çıkıyordu. Ay senin yolunu aydınlatmak için doğuyordu. Ağaçlar meyvelerini senin için veriyor; gölgelerini senin için salıyordu. Sular senin için akıyordu ve **sevdiğin sende idi; sen de sevdiğinde idin. Bu sebeple değil midir ki, hayatın mütemadi bir neşve, mütemadi bir cezbe ve bir hayranlık oldu ve gönlünde ibadetle muhabbet birbirine karıştı. Her neye baksan sana gülüyordu ve sen her neye baksan gülümsüyordun: “Elhamdülillâh” diyordun...**

Ey pîr, imdat, imdat!..

- Bir zaman çocuk olduk, hocaya gittik; bir zaman da dostların yüzlerini gördük, neş’elendik. Sözün sonunu duy da gör ne oldu: **Bulut gibi geldik, yel gibi esip gittik.** (*Mevlânâ*)
- Ey kısa görüşlü insan, öleceğim diye üzülp durma. **Nefes gitti ise gönül kalır.** (*İkbal*)
- **Geh safâ buldu gönül âyinesi gâhi keder**
Böyledir hâl-i cihân böyle gelir böyle gider. (*Kâtibî*)
- **Bin ders-i maârif okunur her varakında**
Yâ Rab ne güzel mekteb olur mekteb-i âlem (*Ziya Paşa*)

Ya Rab! (Bakmasını bilene) dünya denen şu mektep ne güzel bir okuldur ki, her bir yaprağında binlerce maarif dersi okunur.

- “Ölüme bu kadar takılıp kalma oğul! **İnsanlar ölmek için doğuyor. Zaman bir bezirgân, ölüm alır, ölüm satar.** Gecede ve gündüzde, gençte ve yaşlıda, iyide ve kötude hep budur yaptığı. İnsan gaflete kapılıp zamanı öldürdüğü için yapar bunu. Bir intikam alır gibi. Ve **zamanlar öldükçe ölümün zamanı gelir. Kaçışı olmayan, kurtuluşu bulunmayan andır o.** Bir yerde susmak gibi; bir yerde konuşmak kadar... **Ebedî hakikatin ta kendisidir ölüm. Her başa gelecek ve tek başına gelecek.”**
“Ayrılışın ıstırabıdır beni düşündüren babacığım, yaşlılığın verdiği sıkıntıdır. Yoksa bilmez miyim ölümün yalan dünyaya gerçek teselli olduğunu. **Ayrılık, hasret ve hicran... İşte ölümden zor olan.** (*İskender Pala, Mihmandar*)
- Yüzü gülen var mı bu dünyada? Zevk pazarına gidenler / Bakarlar: kimsecikler yok.

Her gün yeni bir hayal kırıklığı:

**Yüzü akken kara olur,
Yiğit kocamıya görsün,
Ellere maskara olur..
Eli titrer, gözü akar.
Güzeller yanından kaçar.
Karısı, “ah ölse” diye
Dua eder biteviye** (*Tukaram*)

- **Hülyası kalmayınca hayatın ne zevki var?**
Bitsin, hayırlısıyla bu beyhude sonbahar. (*Yahya Kemal*)
- Muhammed İkbal vefatından takriben yarım saat evvel şu ruba’îyi okudu:
“Geçip giden nağmeler geri gelir mi, gelmez mi?
Hicaz semtinden tatlı bir rüzgâr eser mi, esmez mi?
Bu fakirin devri, sona erdi
Bir daha bu âleme sırra aşına insan gelir mi, gelmez mi?”

Ve sonra yatağının etrafında toplanan dostlarına ve sevdiklerine: “Ölüm, bir müslüman için korkulacak bir şey değildir.” dedi. Ölüm, bu cihan işlerinin bir tekâmülüdür. Ve taze bir hayatın kailarını açar. İnanmış bir müslüman, ölümü tebessümle karşılamalıdır.

Onun son sözleri bu olmuştur. Bütün müslümanların arzusu üzerine onun sevgili na'şî Lâhor'da Mescid-i Şahî'nin mnaresinin gölgesi düştüğü yere defnedilmiştir. Kendisi de böyle istemişti:

“Ya Rabbî, yıldızıma uyanık göz ihsan et;

Bana bir minarenin gölgesinde bir mezar nasib eyle.” (Prof. Ali Nihat Tarlan)

Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

- Kim malını korurken öldürülürse şehittir, kim dini uğruna öldürülürse şehittir, kim canı uğruna öldürülürse şehittir, kim ailesi uğruna öldürülürse şehittir. (Tirmizî)
- ...Allah yolunda savaşırken ölmek şehitliklidir. İç hastalıklarından ölmek şehitliklidir. Yanarak ölmek şehitliklidir. Boğularak ölmek şehitliklidir. Yıkıntı altında kalarak ölmek şehitliklidir. Aklını kaybederek ölmek şehitliklidir. Hamile iken ölen kadın da şehittir. (Nesâî, İbn Mâce)

Kur'ân-ı Kerîm'den âyetler:

O öyle bir Rab'dır ki, sizi çamurdan yaratmış, sonra **(her birinize) bir ecel tayin etmiştir.** (Kıyametin kopması için) belirlenmiş bir ecel de O'nun katındadır. Siz ise hâlâ şüphe ediyorsunuz. (En'âm, 6/2)

Nerede olursanız olun, sağlam ve tahkim edilmiş kaleler içinde bulunsanız bile ölüm size ulaşacaktır. (Nisâ, 4/78)

Her canlı ölümü tadacaktır. Ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete sokulursa, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Dünya hayatı, aldatıcı metadan başka bir şey değildir. (Âl-i İmrân, 3/185)

Dünya hayatı ancak bir oyun ve bir eğlencedir. Elbette ki **ahiret yurdu** Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ akıllanmayacak mısınız? (En'âm, 6/32)

Evet, biz onları da atalarını da, faydalandırdık. Öyle ki **ömür onlara (hiç bitmeyecekmiş gibi) uzun geldi.** Ama, artık görmüyorlar mı ki, biz yeryüzünü çevresinden eksiltiyoruz? O hâlde, onlar mı galip gelecekler? (Enbiyâ, 21/44)

Andolsun, biz, **Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik. O da dokuz yüz elli yıl onların arasında kaldı.** Neticede onlar zulümlerini sürdürürlerken tûfan kendilerini yakalayiverdi. (Ankebût, 29/14)

(Ömer Nasuhi Bilmen, tefsirinde şu açıklamayı yapıyor: Hz. Nûh; 40 yaşında peygamber oldu, 950 sene peygamberlik yaptı, tûfandan sonra da 160 sene yaşadı, dolayısıyla **1.150 yıl ömür** sürdü.)

Bu dünya hayatı ancak bir eğlence ve oyundan ibarettir. **Ahiret yurduna gelince, işte gerçek hayat odur.** Keşke bilselerdi! (Ankebût, 29/64)

O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır. (Mülk, 67/2)

153. Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım dileyin. Şüphe yok ki, **Allah sabredenlerle beraberdir.**

154. Allah yolunda öldürülenlere “ölüler” demeyin. Hayır, onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz.

155. Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele.

156. Onlar; başlarına bir musibet gelince, “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz” derler.

157. İşte Rableri katından rahmet ve merhamet onlarıdır. Doğru yola ulaştırılmış olanlar da işte bunlardır. (Bakara, 2/153-157)

Kim bir mü'mini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedî kalacağı cehennemdir. Allah, ona gazap etmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır. (Nisâ, 4/93)

22, 23. Rabbinin buyruğu ve saf saf dizilmiş olarak melekler geldiği ve o gün cehennem getirildiği zaman, işte o gün insan (yaptıklarını birer birer) hatırlar...

24. “Keşke bu hayatım için önceden bir şey yapsaydım” der.

27. (Allah, şöyle der:) “Ey huzur içinde olan nefis!”

28. “Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön!”

29. “(İyi) kullarımın arasına gir.”

30. “Cennetime gir.” (Fecr, 89/22-24, 27-30)